

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

SCHWEIZ – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020

I. SAMMANFATTNING

Schweiz är en väl utvecklad parlamentarisk demokrati och rättsstat. Landet är en federal stat med en tydlig ansvarsfördelning mellan kantonerna och förbunds nivå. Respekten för de mänskliga rättigheterna är god. Landet har ett väl fungerande rättsväsende.

Schweiz har en långtgående direkt demokrati med återkommande folkomröstningar och regionalt självbestämmande. Det huvudsakliga ansvaret för efterlevnad av de mänskliga rättigheterna ligger på kantonal nivå, vilket innebär att efterlevnaden skiftar mellan kantonerna när federal reglering saknas.

Jämställdheten i samhället har förbättrats, i synnerhet vad gäller kvinnors deltagande i det politiska livet. Jämställdhetsfrågan diskuteras aktivt och 2019 marcherade hundratusentals kvinnor för sina rättigheter. Flera utmaningar kvarstår dock. Kvinnor tar fortsatt ett väsentligt större ansvar för familj och barn, är underrepresenterade på högre tjänster i yrkeslivet och löneskillnaderna mellan könen kvarstår.

Schweiz författning tillåter sedan 2007 samkönade partnerskap och i slutet av 2020 antog parlamentet lagstiftning som bland annat tillåter äktenskap för samkönade par.

Den antiterrorlagstiftning landet godkände under 2020 har kritiserats av såväl FN som *Amnesty International*, bland annat för att lagliga aktiviteter

med syfte att påverka lagar som exempelvis journalistiskt eller politiskt arbete inkluderas och för att definitionen av terrorism är alltför bred. Lagen kan komma att underställas en folkomröstning.

Landet har otillräckligt skydd för visselblåsare i den privata sektorn. Den som berättar om misstänkta oegentligheter riskerar att bli av med sitt arbete och till och med att åtalas för illojalitet mot företaget. Lagförslag avseende frågan har tidigare presenterats, men ej röstats igenom.

Under våren 2020 hade schweiziska barn och ungdomar hemskolning, vilket påverkat rätten till utbildning. Under hösten var skolorna i hög grad öppna även om sportaktiviteter och andra rekreativmöjligheter var begränsade. Undersökningar visar att psykisk ohälsa ökat under coronapandemin, särskilt unga uppger sig må dåligt på grund av isolering och ensamhet.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Rättsväsendet i Schweiz är uppdelat på tre nivåer: federal, kantonal och lokal nivå. Domstolarna på samtliga tre nivåer är självständiga i förhållande till den verkställande makten. Det är möjligt att överklaga myndighetsbeslut på federal nivå till den federala administrativa domstolen. Vissa kantonala beslut kan också prövas i denna domstol.

Schweiz har inte någon motsvarighet till den svenska offentlighetsprincipen. Det finns däremot regler om krav på transparens på federal nivå, exempelvis rätt att begära att få ut handlingar och få svar inom 30 dagar. Denna rätt kan endast begränsas med hänvisning till skydd för offentliga och privata intressen. På kantonal nivå skiljer sig rätten att få tillgång till offentliga handlingar åt. Vissa kantoner utgår från att det råder sekretess och att motsatsen måste bevisas. Andra kantoner baserar sitt regelverk på öppenhet och har skyldighet att ange varför i de fall dokument inte kan delas. På federal nivå skyddas den som rapporterar om oegentligheter, men skyddet på de lägre nivåerna skiljer sig åt.

Förekomsten av korruption bedöms som låg. Schweiz ligger på delad tredjeplats i *Transparency International* index från 2020, en plats landet haft de senaste åren. Det Genèvebaserade svenskägda tradingföretaget

Gunvor dömdes under 2019 till höga böter för involvering i mutor till tjänstemän i Kongo och Elfenbenskusten.

Schweiz har ingen federal ombudsmannainstitution. Däremot finns ett antal ombudsmän på kantonal och kommunal nivå där individer kan tillvarata sina rättigheter gentemot kantonen respektive kommunen. Politiker kan utkrävas ansvar genom den självständiga och autonoma schweiziska federala revisionsmyndigheten.

Schweiz har ett centrum för mänskliga rättigheter, *Swiss Centre for Expertise in Human Rights*, ett pilotprojekt skapat av regeringen bestående av ett nätverk av universitet inom landet. Denna verksamhet arbetar med forskning, expertutlåtanden och informationsspridning om mänskliga rättigheter. Pilotprojektet avslutas i slutet av 2022. Regeringen har presenterat ett utkast på ett nationellt institut för mänskliga rättigheter som delvis skulle ersätta pilotprojektet. Utkastet ska tas upp i parlamentet under 2021 innan ett beslut tas. FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har påpekat att Schweiz bör ha ett institut för mänskliga rättigheter och att det bör vara i linje med Parisprinciperna som bland annat handlar om oberoende.

2020 tog utrikesministeriet fram en rapport med målet att undersöka och förbättra implementeringen av internationell rätt nationellt. Syftet med detta arbete har också varit att inspirera andra länder till att genomföra ett liknande arbete och genom utbyte mellan länder stärka arbetet med införande av internationell rätt nationellt.

Rättssäkerhet

Landets författning garanterar rätten till en rättvis rättegång inför oberoende och opartiska domstolar. Det råder lagstadgad rätt att överklaga domar och beslut.

Militärdomstolar dömer i mål avseende brott mot den internationella humanitära rätten samt i mål om obehörigt röjande av militära hemligheter.

Det finns allmän rätt till rättshjälp för ärenden som inte är av endast administrativ karaktär och det finns en rätt att sitta med under rättegångar.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det figurerar inga uppgifter om att straffrihet förekommer.

Däremot finns uppgifter om polisiärt övervåld samt uppgifter om att en del fall av övervåld inte anmäls. Vid FN:s råd för mänskliga rättigheter hösten 2020, lyfte ett tiotal schweizbaserade organisationer frågan om polisvåld kopplat till rasism. Organisationerna lyfte särskilt tre olika fall där män av afrikanskt ursprung döts i polisens förvar de senaste fyra åren och där endast ett av fallen har tagits upp till rättslig prövning.

Det finns 300 olika polismyndigheter i landet och det är en utmaning att få en samlad överblick av antalet fall av rasism eller övervåld. Såväl FN:s kommitté för förhindrande av tortyr som FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har rapporterat om problem med polisbrutalitet i landet.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Schweiz är en federal statsbildning och ett pluralistiskt samhälle. Landet har ett flerpartisystem. Landets fyra största partier har sedan 1959 bildat regering, där samtliga partier har en eller två ministerposter. Regeringen utses av parlamentet. Landets lagstiftande federala förbundssamling består av två kammare; *Ständerrat* (överhuset) och *Nationalrat* (underhuset). Ett tiotal partier är representerade i parlamentet. Ordförande i förbundsrådet, regeringen, roterar på årsbasis.

I det senaste valet 2019 låg valdeltagandet på 45 procent, vilket är en normal nivå med schweiziska mått mätt.

Regeringen utgörs för närvarande av tre kvinnor och fyra män. I parlamentet är 39 procent kvinnor, före valet 2019 var motsvarande siffra 28 procent. Schweiz har haft en sen men snabb utveckling för kvinnors deltagande i politiken. Antalet kvinnor i parlamentet har stadigt ökat sedan kvinnor fick rösträtt 1971.

Den politiska makten är i stor utsträckning decentraliserad. En stor del av den offentliga makten utövas på regional nivå i landets 26 kantoner och till viss del också i landets 2172 så kallade *gemeinde*, motsvarande kommuner.

Ett särdrag i det schweiziska politiska systemet är direktdemokratin. Det är folket som har den högsta politiska auktoriteten enligt den federala konstitutionen. Schweiz har utöver val till parlamentet vart fjärde år även folkomröstning fyra gånger per år på federal, kantonal och kommunal nivå. Vanligtvis rör det sig om två-tre förslag på respektive beslutsnivå att ta ställning till, allt från frågor om ny sporthall till minskad invandring.

Flagskeppet för direktdemokratin är folkinitiativen. Enligt landets författning måste folkinitiativ behandlas av underhuset och regeringen om initiativtagarna samlat 100 000 giltiga namnunderskrifter på 18 månader. Inte sällan väljer regeringen att lägga ett motförslag för omröstning. För att ett folkinitiativ ska betraktas som giltigt ska det bland annat vara förenligt med internationell rätt och mänskliga rättigheter.

Under coronapandemin har möjligheten till folkinitiativ försvårats, eftersom insamlingen av namnunderskrifter sker fysiskt. Under 2020 lanserades markant färre folkinitiativ än under 2019.

I *Global State of Democracy* från 2019 som tas fram av *International IDEA* är Schweiz ett av de länder som ligger bäst till i samtliga rankingar och bedömningar avseende demokratins status. Det noteras dock att valdeltagandet med internationella mått mätt är relativt lågt. I parlamentsvalen röstar ungefär 45 procent av de som har rösträtt.

En femtedel av de som bor i Schweiz har inte schweiziskt medborgarskap, varav 350 000 personer, motsvarande fyra procent av befolkningen, är födda i Schweiz. De kan därmed inte rösta i nationella val. Det finns övergripande nationella riktlinjer på krav för att få medborgarskap. Kantoner och kommuner har därutöver regionala regler, exempelvis språk- och intergrationsprov och krav på hur länge en person måste ha bott i kantonen för att kunna ansöka om medborgarskap. Vissa kantoner kräver också att eventuellt ekonomiskt stöd som sökanden fått ska betalas

tillbaka innan denne kan bli schweizisk medborgare. Det finns även kommuner där medborgarna röstar om vem som ska få medborgarskap eller där sökanden måste betala en betydande summa för att ansöka.

Det civila samhällets utrymme

Det finns ett stort antal civilsamhällesorganisationer i Schweiz.

Civilsamhällets organisationer registreras som juridiska personer. De vanligaste formerna är föreningar och stiftelser, och organisationerna kan ansöka om finansiering från kantonala myndigheter i form av bidrag, fonder eller anslag samt undantas från viss beskattning. Organisationerna är enligt schweizisk rätt inte tvungna att registreras, men rekommenderas att göra det för att underlätta samarbetet med statliga myndigheter.

Dialogen mellan civilsamhällets organisationer och politiker sker vanligtvis i samband med parlamentssessionerna. Vissa organisationer bjuds också in till konsultationer vid utformning av ny lagstiftning. För organisationerna är direktdemokratien med dess möjlighet att lyfta förslag till folkomröstningar ett viktigt verktyg för att driva frågor.

Nätverket CIVICUS anger att det råder ett såväl öppet som livfullt debattklimat i Schweiz. Det är relativt enkelt att starta civilsamhällesorganisationer och medborgare har i stor utsträckning möjlighet att ifrågasätta bland annat statliga institutioner genom att utöva sina grundlagsskyddade rättigheter till organisations-, förenings- och yttrandefrihet.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Rätten till liv och personlig frihet är fastställd i konstitutionen. Schweiz har generella bestämmelser som kriminaliserar samtliga handlingar som faller under definitionen av tortyr. Tortyr definieras dock inte explicit i landets strafflag och har därmed inte heller någon egen brottsrubricering. FN:s kommitté mot tortyr har rekommenderat landet att i sin författning inkludera ett explicit förbud mot tortyr och annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Schweiz har en kommission tillsatt av parlamentet som arbetar för förebyggande av tortyr. FN:s kommitté mot tortyr är positiva till kommissionens arbete, men har kritiserat den otillräckliga resurstilldelningen och bristen på självständighet eftersom kommissionen ligger under justitiedepartementet.

Flera myndigheter på såväl kantonal som federal nivå är aktiva i arbetet mot människohandel, i synnerhet handel med kvinnor och flickor. Samordning av arbetet inklusive med internationella aktörer sker på federal nivå. Det ökade samarbetet har lett till att fler misstänkta fall undersöks och följs upp. Fall avseende människohandel prövas sällan i domstol.

Prostitution är lagligt med undantag för gatuprostitution på vissa angivna gator. Kantonernas reglering för hantering av prostitution skiljer sig åt. Prostitutionsverksamhet är momsskyldigt och får endast utföras av myndiga personer.

Ett särdrag i Schweiz författning är att indirekt aktiv och passiv dödshjälp under vissa villkor är tillåtet. Dödshjälpen är inte reglerad i lag. Vissa frivilligorganisationer såsom *Digintas* och *Exit* erbjuder dödshjälp till privatpersoner. Varje kanton har sina egna regler om dödshjälp; till exempel i kantonerna Vaud och Zürich får dödshjälp ges på kantonala sjukhus respektive på vårdhem.

Dödsstraff

Dödsstraff är uttryckligen förbjudet i konstitutionen sedan 1942. 1938 röstade schweizarna för att avskaffa dödsstraffet och 1940 skedde landets sista avrättning.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Frihetsberövande får endast ske i enlighet med schweizisk lag. Det finns inga uppgifter om godtyckliga frihetsberövanden eller kvarhållanden. Den som frihetsberövats ska omedelbart underrättas, på ett för henne eller honom begripligt språk, om grunderna för frihetsberövandet och har rätt till domstolsprövning utan dröjsmål. Åtalade har enligt straffprocesslagen rätt till ett ombud.

FN:s kommitté mot tortyr har noterat fall då frihetsberövade inte kunnat kontakta anhöriga, bli undersökta av läkare eller blivit informerade om sina rättigheter vid frihetsberövandet.

Tidsgränsen för förvaring av personer som vistas i landet utan uppehållstillstånd är sex månader. Denna period kan förlängas med tolv månader för en vuxen och sex månader för en minderårig mellan 15 och 18 år. Såväl FN:s kommitté mot tortyr som flera civilsamhällesorganisationer i landet har uttryckt oro för de långa förvarstiderna, särskilt avseende minderåriga personer.

I september 2020 röstades en ny antiterroristlag igenom i parlamentet. Den nya lagen gör bland annat rekrytering och finansiering av terrorism straffbart. Lagen har fått kritik av FN:s kontor för mänskliga rättigheter (OHCHR) och *Amnesty International*, bland annat för att lagliga aktiviteter med syfte att påverka lagar, som exempelvis journalistiskt eller politiskt arbete, inkluderas. OHCHR menar vidare att definitionen av terrorism breddas ”långt utanför schweiziskt lag och kränker internationella standarder” samt att ”denna alltför expansiva definition skapar ett farligt prejudikat och riskerar att fungera som en modell för auktoritära regimer som försöker förtrycka politiska oliktankanden inklusive genom tortyr”. Ett folkinitiativ för att initiera en folkomröstning om lagen har inletts.

Medborgare har en författningsfäst rätt att lämna landet och att återvända.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Författningen fastslår åsikts- och informationsfrihet samt pressfrihet för radio och tv. Pressfriheten respekteras och Schweiz är ett säkert land för journalister. Enligt Reportrar utan gränser är hot mot journalister ovanligt. Censur är uttryckligen förbjudet i landets författning. Medieklimatet är gott, men det råder viss ägarkoncentration av de större tryckta tidningarna till mediehusen *Tamedia*, *Ringier* och *NZZ*.

Schweiz placerar sig på plats åtta på Reportrar utan gränser pressfrihetsindex för 2020. Landet har tappat två placeringar jämfört med 2019. Reportrar utan gränser skriver att mediekoncentrationen ökar och

att den digitala revolutionen har påverkat medias ekonomi negativt. Schweiz är ett relativt litet land med flera språkområden, vilket gör tidningsupplagorna små och dyrare. Regeringen presenterade i april 2020 en rad åtgärder, bland annat ekonomiskt stöd, med syfte att förbättra medias villkor och bevara mediebredden i de olika språkområdena.

Internet är öppet och tillgängligt. Enligt Världsbanken hade 93 % av Schweiz befolkning tillgång till internet 2019. Det finns inga restriktioner för sociala medier även om utbredningen och spridningen ibland försvåras av att flera språk talas i landet.

Yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till lagstiftning om hets mot folkgrupp, något som kan ge böter eller fängelse i upp till tre år.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Förenings- och församlingsfrihet fastslås i författningen. Likaså garanteras rätten att gå samman i fackföreningar och arbetsgivarorganisationer.

Rätten att strejka är grundlagsskyddad. Den villkoras dock av krav på att förhandlingarna om arbetstvisten strandat, och får bara användas för att uppnå mål som kan regleras i ett kollektivavtal, till exempel bättre arbetsvillkor. Politiska strejker eller strejker avsedda för att driva igenom rättsliga frågor är inte lagliga. Detta har lett till att fackföreningsmedlemmar har dömts i domstol för medverkan i strejker och fackföreningskampanjer. Med anledning av detta har FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter rekommenderat landet att vidta en grundlig studie av strejkrättens implementering. Offentligt anställda har inte rätt att strejka.

Begränsningar av rätten att demonstrera är tillåtna om de vilar på rättslig grund och berättigas med hänsyn till allmänhetens intresse och därtill står i proportion till syftet med begränsningen. Schweiz har fått kritik av FN:s kommitté för mänskliga rättigheter avseende vissa nationella begränsningar av demonstrationsfriheten. Kritiken riktar sig mot vissa krav som ställs upp enligt schweizisk lag vid större evenemang, inklusive politiska evenemang, som kräver extraordinära polisresurser. För sådana

typer av tillställningar krävs särskilt godkännande tre månader i förväg. Evenemang som hålls utan godkännande beivras med böter.

Amnesty International skriver i sin årsrapport för 2020 att landets åtgärder mot coronapandemin begränsat yttrandefriheten mer än nödvändigt. I början av pandemin hade polisen inte tydliga riktlinjer och begränsade mer än nödvändigt människors rätt att mötas och förbjöd och bötfällde demonstranter.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfriheten garanteras av författningen. Flera olika religioner utövas av befolkningen, vilket förklaras av den relativt stora delen invånare från andra länder och den nationella kulturella mångfalden. Ett ökande antal schweizare uppger att de inte tillhör någon religion, 2019 var siffran drygt 30 procent. Bland de som uppger en religiös tillhörighet utgör katolicismen den största gruppen, vilken är något större än protestantismen, därefter följer andra kristna samfund och sedan islam.

I skolorna får lärarna enligt lag inte bära synliga religiösa symboler. Huruvida eleverna får bära synliga religiösa symboler i skolan varierar mellan kantonerna. I kantonen Genève får till exempel eleverna göra det förutsatt att det inte förhindrar elevens integration eller skapar problem i skolan.

Efter en folkomröstning 2009 infördes ett förbud mot att bygga minareter. Förbudet har inte prövats av Europadomstolen. En omröstning om förbud mot heltäckande klädsel, det i daglig tal kallade "burka-initiativet" planeras 2021. Det är samma organisation som fick till stånd folkomröstningen om förbud mot minareter som också tagit initiativ till denna folkomröstning.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Schweiz har ratificerat ILO:s åtta kärnkonventioner. ILO:s expertkommitté har rekommenderat landet att inkludera ett förbud mot olika typer av diskriminering i arbetslivet, bland annat i yrkesutbildningar, under anställningsfasen och i arbetsvillkor.

Schweiz placeras i kategori två av fem i *International Trade Union Confederation (ITUC) Global Rights Index* med bedömningen att återkommande överträdelser av fackliga rättigheter äger rum. Ungefär 20 procent av den schweiziska arbetskraften är med i en fackförening.

Schweiz har ingen fastställd minimilön utan lönen kommer arbetsgivaren och arbetstagaren överens om under anställningsprocessen. Enligt lag gäller principen om lika lön för likvärdigt arbete, men kvinnor tjänar i genomsnitt cirka 20 procent mindre än män. Hela löneskillnaden går inte att förklara genom mätbara faktorer som utbildning, bransch eller arbetsställning. Mellan 2014 och 2018 ökade löneskillnaden något. De stora löneskillnaderna har föranlett att regeringen och parlamentet arbetar med olika lagförslag för att uppnå lika löner för likvärdigt arbete. Bland annat har ökad lönetransparens inom den offentliga sektorn införts.

Det finns en lagstadgad rätt för kvinnor till 14 veckors föräldraledighet med 80 procent lön från och med att barnet föds. Arbetsgivare erbjuder ofta längre ledighet. Hösten 2020 röstade schweizarna i en folkomröstning, för tio pappadagar. Rätten till tio dagar under barnets första halvår i livet börjar gälla 1 januari 2021. Tidigare hade papporna endast rätt till två lediga dagar.

Minimiåldern för att arbeta är 15 år. Endast myndiga personer får arbeta på natten eller på söndagar.

Personer i privata sektorn som larmar om oegentligheter på arbetsplatsen, så kallade visselblåsare, kan bli av med sitt jobb och till och med åtalas för att vara illojal med arbetsgivaren. I ett land med huvudkontor för en rad stora multinationella företag poängterar bland andra *Transparency International* att det är viktigt att Schweiz inför en lag som skyddar visselblåsare. Lagförslag avseende frågan har tidigare presenterats, men har inte röstats igenom.

Sysselsättningsgraden är hög och arbetskraften i landet är högutbildad. Arbetskraftsinvandringen är synnerligen viktig för ekonomin.

Arbetslösheten är låg och var i slutet av 2020 4,8 procent. Den hade då ökat något under 2020 på grund av covidpandemin. Den låga

arbetslösheten kan delvis förklaras av att närmare 60 procent av kvinnorna arbetar deltid. För män är siffran väsentligt lägre, omkring 17 procent. Andelen kvinnor som innehar låglöneyrken är 18 procent medan andelen för män uppgår till 6 procent.

Gifta par sambeskattas, vilket bidrar till lägre sysselsättningsgrad bland kvinnor, eftersom de generellt tjänar mindre än sina män. Ett avskaffande av sambeskattningen är ett aktuellt tema i den politiska diskussionen. Mellan 2010 och 2018 ökade antalet förvärvsarbetande kvinnor med barn markant.

EU-medborgare har rätt att arbeta och bo var de vill i Schweiz – dock har landet infört övergångsregler för kroatiska medborgare som inte omfattas av den fria rörligheten. EU-kommissionen har beklagat Schweiz beslut att särbehandla kroater och bett landet avveckla övergångsreglerna. Ungefär 25 procent av landets arbetskraft kommer från EU- och EFTA-länder, vilket motsvarar ungefär 1,4 miljoner. 300 000 EU-medborgare pendlar varje dag över gränsen från grannländerna.

Hösten 2020 röstade schweizarna om ett initiativ kring ansvarsfullt företagande. Initiativets mål var att öka schweiziska företags sociala och miljömässiga ansvar för leverantörer och dotterbolag utomlands. Initiativet röstades ned med en liten marginal, men parlamentet hade lagt ett motförslag med krav på företags kontroll på sin verksamhet i andra länder, om än inte lika omfattande. Parlamentets förslag utvecklas nu till lagtext.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Schweiz har ett väl utbyggt och väl fungerande men dyrt hälsovårdssystem. Enligt OECD är det landet med näst högst hälsovårdskostnader per capita i OECD efter USA. 2019 lade Schweiz 12,2 procent av BNP på hälsovård. Det finns ingen statlig skattefinansierad vård utan privat sjukförsäkring är obligatorisk för samtliga invånare. Ekonomiskt stöd för betalning av sjukförsäkringen kan dock erhållas från hemvistkantonen vid behov. Den obligatoriska sjukförsäkringen täcker all grundläggande sjukvård, inklusive mödrahälsovård, rehabilitering, psykiatrisk vård och så vidare. Tandläkarvård för vuxna ingår inte i den obligatoriska sjukförsäkringen.

Enligt OECD finns det drygt fyra praktiserade läkare och 18 sjuksköterskor per 1 000 personer i landet, vilket är en av de högsta siffrorna i världen.

Barnadödligheten i landet är låg med cirka fyra dödsfall per 1 000 levande födda. Även mödradödligheten är låg, fem per 100 000 födslar. Medellivslängden är 85 år för kvinnor och 81 år för män.

Enligt lag har kvinnor rätt till abort de tolv första veckorna av graviditeten. Därefter krävs medicinska eller psykiska skäl för att avbryta en graviditet. Antalet aborter är relativt lågt med europeiska mått mätt. I Schweiz utförs cirka sex aborter per 1000 kvinnor.

Under coronapandemins andra våg hösten 2020 noterades det att ungas psykiska hälsa påverkats av pandemin. En undersökning gjord av Basels universitet med 11 000 schweizare visade att 60 procent av unga kände sig isolerade och ensamma. Depressioner i åldersgruppen 14-24 år ökade under hösten med 29 procent. Förändringar på grund av pandemin rörande arbete, skola och träning, tillsammans med ökande konflikter och oro för ekonomin uppgavs som bakomliggande faktorer till den ökade psykiska ohälsan. I december 2020 lanserade regeringen en dag för att uppmärksamma psykisk ohälsa med uppmaningen om att tala om psykisk ohälsa och att personer som lider av psykisk ohälsa ska våga söka hjälp.

Rätten till utbildning

Samtliga barn under 16 år ska gå i skolan enligt den federala konstitutionen. Skolgången är obligatorisk, skattefinansierad, avgiftsfri och omfattar nio år.

Varje kanton har självbestämmanderätt över sitt eget skolsystem. Endast vissa kantoner erbjuder skollunch för barnen. Det finns både avgiftsbelagda privata och avgiftsfria offentliga skolor. Omkring fem procent av barnen går i privatskolor.

Asylsökande barn får tillgång till utbildning när asylprocessen påbörjats och de placerats i en kanton. Som ett positivt exempel har FN:s specialrapportör för rätten till utveckling lyft kantonen Berns tvååriga utbildningsprogram för unga flyktingar. Där ges de möjlighet att fylla i

kunskapsluckor och komma ikapp de vanliga utbildningsprogrammen med målet att få nödvändiga kvalifikationer för att komma in på arbetsmarknaden.

I OECD:s senaste PISA-undersökning från 2018 tappade schweiziska femtonåringar i såväl läskunnighet som matematik och naturvetenskap. I matematik och naturkunskap ligger de över OECD-snittet, men i läskunnighet har de hamnat under snittet. En delförklaring är att andelen 15-åringar med utländsk bakgrund ökat med tio procent sedan 2009, en ökning som är bland de högsta i OECD-länderna.

Könsfördelningen bland studenter på högre utbildningsnivå är jämn. Kvinnor tenderar vara underrepresenterade inom naturvetenskapliga ämnen och överrepresenterade inom samhällsvetenskap och utbildning.

För att begränsa smittspridningen av covid-19 hade elever under våren 2020 hemundervisning, men under hösten höll de flesta skolor öppet.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Levnadsstandarden är hög. Landet har placerats på delad andraplats av 189 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling 2020.

Inkomstskillnaderna är dock relativt stora. Enligt officiella uppgifter från Schweiz federala statistikbyrå levde 8,7 procent av befolkningen (735 000 personer) i relativ fattigdom, 2019. Det är en siffra som ökat sedan 2014 trots ekonomisk tillväxt och låga arbetslöshetssiffror. Medan flertalet efter något år återigen lyckas få en inkomst ovanför gränsen för fattigdom, beräknas en procent av befolkningen leva i permanent fattigdom.

En högre andel kvinnor än män lever i fattigdom. En högre andel kvinnor arbetar också deltid vilket får konsekvenser när det är dags för pensionering: kvinnors ålderspension är 37 procent lägre än männens, enligt hjälporganisationen *Caritas*. FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har vid upprepade tillfällen rekommenderat Schweiz att arbeta för att motverka fattigdom.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Kvinnor och män är formellt lika inför lagen och har samma lagstadgade ekonomiska rättigheter. Den federala myndigheten för jämställdhet är en del av inrikesdepartementet. Den arbetar för att främja jämställdhet inom alla områden och motverka direkt och indirekt diskriminering av kvinnor. Myndigheten tar inte emot individuella klagomål, utan arbetar med strukturella förändringar och ger finansiellt stöd till institutioner och företag som arbetar för att främja jämställdhet. Därutöver finns en federal kommission för kvinnofrågor som analyserar statliga projekt ur ett jämställdhetsperspektiv. Många kantonen har också en sektion som arbetar med jämställdhetsfrågor.

FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor har rekommenderat Schweiz att etablera jämställdhetsavdelningar i samtliga kantonen med en samordningsenhet på federal nivå. Kommittén har även noterat att stereotypa könsroller är ett problem i Schweiz. Kvinnor förväntas fortsatt ta huvudansvaret för hem och barn och är underrepresenterade i yrkeslivet.

60 procent av familjer bestående av två föräldrar har inte sina barn på en förskola. Istället tar ofta en av föräldrarna, vanligtvis modern, eller släktingar hand om barnen när de är små. Av offentliga medel lägger Schweiz endast 0,2 procent av BNP på barnomsorg, OECD-genomsnittet är 0,6 procent. Schweiziska föräldrar uppskattas betala mellan 38 och 66 procent av barnomsorgskostnaderna själva. Detta gör det inte sällan dyrare att arbeta än att stanna hemma och själv ta hand om barnen, i synnerhet för flerbarnsfamiljer. Skolor har ofta ingen lunchmatsal utan barn förväntas gå hem eller till fritidsverksamhet och äta lunch. Systemet utgör en förklaring till varför kvinnor i hög utsträckning arbetar deltid.

Drygt hälften av de hundra största företagen i Schweiz har inte en enda kvinna i ledningsgruppen. Endast 13 procent av cheferna på de noterade börsbolagen är kvinnor, vilket är nästan tio procentenheter lägre än genomsnittet i Europa. 2019 röstades ett lagförslag igenom som kräver att de börsnoterade bolagens styrelser ska bestå av 30 procent kvinnor och att 20 procent av posterna i ledningsgruppen ska innehas av kvinnor.

Förslaget innehåller inga sanktioner för företag som bryter mot detta, det krävs bara att företagen uppger varför siffran inte uppnås.

I juni 2019 genomfördes en historisk demonstration runt om i landet. Hundratusentals kvinnor gick ut på gatorna för att demonstrera för jämställda löner och arbetsvillkor och mot diskriminering på grund av kön.

Sedan 2004 utgör våld i nära relationer ett brott. Av 427 brottsmål 2019 rörande våld i nära relationer ledde bara 35 procent till en fällande dom. I juli 2020 stärktes lagen kring våld mot kvinnor för att ge myndigheterna mer utrymme att agera. Enligt schweizisk lagstiftning (artikel 190 *Strafgesetzbuch*) kan våldtäkt endast begås mot en kvinna. Lagförslag håller på att tas fram för att uppdatera lagtexten så att även män som offer inkluderas. Frågan om en samtyckeslag debatteras också.

Kvinnlig könsstympning är straffbelagt. Tvångs- och barnäktenskap är förbjudna enligt lag, oavsett om de är ingångna i landet eller utomlands.

Barnets rättigheter

Barn ska enligt landets konstitution beredas särskilt skydd och bistås med nödvändiga medel på federal och kantonalt nivå. Barnets välmående är en av de ledande grundprinciperna i det schweiziska rättssystemet. FN:s barnrättskommitté har noterat att begreppet "barnets välmående" inte är fullt ut uttryckt med barnets bästa då det inte appliceras till fullo i samtliga administrativa och rättsliga åtgärder eller program i landet.

Barn är straffrättsligt ansvariga från 10 års ålder. Brotts som begås av barn mellan 10 och 18 år hanteras under en särskild lagstiftning. De kan dömas till övervakning, behandling, inplacering i fosterhem eller behandlingshem, varning eller arbete i tio dagar. Barn över 15 år kan även dömas till arbete i upp till tre månader, böter eller frihetsberövande. Frihetsberövande kan endast bli aktuellt när ett barn fyllt 16 år och då endast för brott som kan ge tre års fängelse eller mer för vuxna.

Det finns inte något federalt förbud mot barnaga i författningen. Aga är dock inte tillåtet i skolor eller barnomsorg. Vissa kantoner har ett uttryckligt förbud, andra reglerar förbudet på skolnivå. Enligt domstolspraxis är aga tillåtet i hemmiljö genom föräldrars rätt att

bestraffa sina barn, vilket föranlett kritik från FN:s kommitté för barnets rättigheter.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har kritiserat avsaknaden av information om utbredningen av sexuellt våld och utnyttjande av barn, i synnerhet barn från särskilt utsatta grupper, och har med anledning av detta efterfrågat en grundlig analys av förekomsten.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Det finns fyra nationella språk i landet: tyska, franska, italienska och rätoromanska. Drygt 60 procent har tyska som modersmål, 23 procent franska, 8 procent italienska och ungefär en halv procent har rätoromanska som huvudspråk. Landet har två nationella minoriteter; jenish och sinti. Enligt regeringen tillhör ungefär 30 000 personer gruppen jenish, 80 000 romanis och ett mindre antal sinti.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har noterat att det saknas en sammanhängande policy vad gäller främjandet av kulturen för romani, sinti och jenish. Kommittén har rekommenderat att detta åtgärdas. Intresseorganisationen *Society for Threatened Peoples* pekar på fyra områden inom vilka strukturell diskriminering av dessa minoriteter förekommer och där det krävs förbättringar: polis, media, politik och utbildning.

Diskriminering på grund av hudfärg eller etnicitet är förbjudet i den federala lagstiftningen och det finns en federal kommission mot rasism som övervakar förekomsten av diskriminering på grund av hudfärg, etnicitet, kultur och religion i landet. Kommissionen publicerar tematiska rapporter och rekommendationer samt ger expertstöd åt myndigheter på både federal, kantonal och kommunal nivå. Kommissionen kan däremot inte ta emot enskilda klagomål och är inte ett självständigt organ, vilket både FN:s kommitté mot tortyr och Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning har rekommenderat Schweiz att inrätta.

På federal nivå finns regeringsorganet *Service for Combating Racism* (SCRA) som har till uppgift att arbeta förebyggande mot rasism på alla tre nivåer; federal, kantonal och kommunal. SCRA utvecklar och genomför förebyggande åtgärder mot rasism, arbetar för att förbättra lagstiftningen mot diskriminering, rapporterar om frågorna och stödjer ekonomiskt olika projekt vars syften är att motverka rasism och driva frågor kring mänskliga rättigheter.

2019 registrerades 352 fall av etnisk diskriminering i kantonernas nätverk. För första gången ökade högerextremistiska incidenter noterbart. Siffran över anmäld etnisk diskriminering är den högsta någonsin, men behöver enligt kantonerna inte innebära att rasismen ökat i den utsträckningen utan också att fler blir medvetna om vart man kan vända sig och känner tillräckligt förtroende för att våga göra en anmälan. Siffran är inte heltäckande då många som utsätts inte gör en anmälan, enligt civilsamhällesorganisationen *humanrights.ch*.

Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning har rekommenderat Schweiz att lagstifta om att rasistiska motiv ska utgöra en försvårande omständighet för brott.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Författningen tillåter sedan 2007 samkönade partnerskap. I slutet av 2020 antog parlamentet lagstiftning som tillåter äktenskap för samkönade par samt reglerar faders- och moderskapsfrågor. Lagstiftningen skiljer mellan spermadonationer i Schweiz och utomlands samt mellan par med män eller par med kvinnor när det gäller adoption och föräldraskap. Den nya lagen stärker hbtqi-personers lika rättigheter.

Efter en folkomröstning ändrades 2020 lagstiftningen om hets mot folkgrupp, så att den också inkluderar förespråkande av hat och diskriminering på grund av sexuell läggning.

Opinionsundersökningar visar att majoriteten av befolkningen stödjer allas rätt till äktenskap. Konservativa grupper agerar emellertid för att samla in namnunderskrifter för att få till stånd en folkomröstning mot samkönade äktenskap.

Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr har noterat att den schweiziska polismyndigheten inte för något register över brott kopplade till homo- eller transfobi. Enligt organisationen Pink Cross årliga rapport om hatbrott mot hbtqi-personer minskade antalet anmälda fall från 66 år 2019 till 61 år 2020, men många utsatta antas inte anmäla hatbrott.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Migration och integration hanteras främst på kantonalt nivå med ledning av federalt fastställda kriterier för olika typer av uppehållstillstånd. Det finns även en federal förordning om samordning mellan asylprocesser och extraditionsprocesser. Ansvarig myndighet för migrationsfrågor är *Statsekreteriatet för Migration*. Sedan 2014 finns kantonala program för integration av migranter. Landet har ett utbyggt mottagningssystem för asylsökande och asylproceduren är generellt väl fungerande.

I mars 2019 trädde en reform av asylsystemet i kraft som bland annat anger att merparten av asylärenden ska hanteras inom 140 dagar, asylsökande får rätt till juridiskt stöd utan kostnad och överklagandefristen förkortades från 30 dagar till 7 dagar. Skäl som angavs var att öka effektiviteten, snabbare integrera de flyktingar som fått stanna och avvisa de som inte hade asylskäl. Genom förändringen minskas kostnaderna för asylprocessen. Enligt myndigheterna fattades under 2019 ungefär 60 procent av besluten enligt den snabbare processen. Enligt media har dock fler ärenden skickats till domstol sedan den nya lagen trädde i kraft. *Amnesty International* noterar bland annat också att systemet inte identifierar sårbara asylsökanden eller möter deras behov och att specialistvård är svårt att få.

Asylsökande har lagstadgad rätt till hälsovård under asylprocessen och sjukförsäkring garanteras av staten. Även efter ett avslagsbeslut har asylsökande rätt till nödhjälp.

Under 2020 mottog Schweiz 11 041 asylansökningar, den lägsta siffran sedan 2007. Av dessa beviljades 5 409 personer asyl. Det finns ingen oberoende instans eller ombudsmannaorganisation för att behandla klagomål från asylsökande.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har uttryckt kritik mot att asylprocessen och förhållandena för asylsökande barn varierar mellan de olika kantonerna. Kommittén har också uttryckt oro över att det vid asylprocessen för ensamkommande barn inte krävs någon närvaro av en förtroendeperson eller juridisk rådgivare. Dessutom har både FN:s kommitté mot tortyr och FN:s kommitté för barnets rättigheter kritiserat Schweiz för att minderåriga asylsökande ibland får bo i underjordiska bunkrar byggda för militära ändamål och i skyddsrum samt för utvisningar som kan ha stridit mot principen om *non-refoulement*.

Utlämning eller utvisning av personer till stater där det föreligger risk för att de utsätts för tortyr är uttryckligen förbjudet i landets författning, i enlighet med principen om *non-refoulement*. Den schweiziska kommissionen mot tortyr närvarar vid alla påtvingande återsändanden och överser processen,. FN:s kommitté mot tortyr har kritiserat Schweiz för utvisningar där FN anser att det föreligger en risk för tortyr eller motsvarande behandling i strid med principen om *non-refoulement*.

Amnesty International noterar i sin årsrapport för 2020 att Schweiz mellan mars och maj 2020 stängde gränsen till Italien för asylsökanden som en del av landets covid-19-åtgärder. Endast sårbara individer tilläts komma in i landet.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Enligt officiell statistik finns omkring 1,5 miljoner personer med funktionsnedsättning i Schweiz. Av dem har nästan 300 000 en svår funktionsnedsättning.

Schweiz lag för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har lett till ökad integrering i samhället, bland annat i fråga om utformningen av byggverksamheten och kollektivtrafiken, tillhandahållandet av tjänster som informationstjänster eller digitala tjänster samt tillgänglighet hos serviceinrättningar så som postkontor. Socialförsäkringssystemet är utformat så att det ger stöd till personer med funktionsnedsättning som inte kan arbeta i tillräcklig utsträckning för att försörja sig själva. Regeringen har tagit fram förslag på lagstiftning för att stärka försäkringsskyddet för funktionsnedsatta samt åtgärder för att förbättra rehabiliteringen för barn och unga.

FN:s specialrapportör för rätt till utveckling noterade under sitt besök 2019 att barn med funktionsnedsättning inte garanteras stöd i skolan. Brist på resurser och på tillgängliga lärare noteras. Som exempel nämns att döva barn undervisas av lärare som inte kan teckenspråk, vilket resulterar i sämre läs- och skrivkunskaper hos dem än snittet. Kantonen Ticino nämns som ett positivt exempel där barn med funktionsnedsättningar integreras i vanliga skolor och i större utsträckning får det stöd de behöver.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Schweiz

Sedan Röda Korsets grundande på 1860-talet har Genève utvecklats till ett nav för internationella organisationer. 177 stater, 42 internationella organisationer och 750 civilsamhällesorganisationer finns närvarande i Genève som blivit ett centrum för globala styrningsfrågor. Schweiz roll som värdland är del av landets tradition av fredsarbete, frågor om mänskliga rättigheter och nedrustning.

Regeringens demokratisering, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Schweiz. Ambassaden i Bern har deltagit i samtal om jämställdhet som en del av demokratiseringen och har bland annat varit medarrangör till seminarium om jämställdhet i arbetslivet.

Vid senaste granskningen av Schweiz i FN:s universella granskningsmekanism 2017 lämnade Sverige tre rekommendationer. De avsåg eliminering av sterilitetskrav vid juridiskt byte av kön, antagande av en integrerad strategi för jämställdhetsintegrering, samt lagstiftning som uttryckligen förbjuder aga mot barn i alla miljöer.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och

det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1994 respektive år 1994.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1994.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1997. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2008.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1986. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2009.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1997. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2006. Det tillhörande protokollet om barns talerätt ratificerades år 2017.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2014. Det tillhörande protokollet har inte ratificerats.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* ratificerades år 2016.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 1955. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1968.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2001.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1974.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1998.

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ratificerades år 1997.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, ratificerades år 2017.